

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.02.2017, sp. zn. 29 Cdo 4197/2015, ECLI:CZ:NS:2017:29.CDO.4197.2015.1

Číslo: 45/2018

Právní věta: Pro zakladatelské právní jednání ústavu postačuje písemná forma.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 28.02.2017

Spisová značka: 29 Cdo 4197/2015

Číslo rozhodnutí: 45

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Forma právních jednání (o. z.) [Právní jednání (o. z.)], Ústav (o. z.) [Korporace (o. z.)],
Veřejná listina

Předpisy: § 122 o. z.

§ 123 odst. 2 o. z.

§ 3026 odst. 2 o. z.

§ 309 odst. 4 o. z.

§ 402 o. z.

§ 405 odst. 1 o. z.

§ 418 o. z.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání navrhovatelky zrušil usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 14 Cmo 469/2014, a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4. 8. 2014, sp. zn. U 58-RD7/MSPH, Fj 208656/2014, a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 28. 1. 2015, č. j. 14 Cmo 469/2014-45, potvrdil usnesení ze dne 4. 8. 2014, č. j. U 58-RD7/MSPH, Fj 208656/2014, jímž Městský soud v Praze (dále jen „rejstříkový soud“) zamítl návrh na zápis ústavu Sociální klinika z. ú. (dále jen „ústav“) do rejstříku ústavů.

2. Soudy vyšly z toho, že:

- 1) Navrhovatelka založila dne 5. 5. 2014 jako jediná zakladatelka ústav.

- 2) Navrhovatelka založila ústav zakládací listinou (dále jen „zakládací listina“).
- 3) Zakládací listina nebyla pořízena ve formě veřejné listiny.

3. Rejstříkový soud konstatoval, že právní úprava ústavů neobsahuje ustanovení, které by stanovilo, v jaké formě mají být pořízena zakladatelská právní jednání těchto právnických osob. Vyšel proto z § 418 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále též jen „o. z.“), a s odkazem na § 309 odst. 4 o. z. dovedl, že právní jednání směřující k založení ústavu vyžaduje formu veřejné listiny. V poměrech projednávané věci byl tedy – podle rejstříkového soudu – ústav založen „pouze zdánlivě“.

4. Odvolací soud uvedl, že pod kategorií „právních poměrů ústavu“ ve smyslu § 418 o. z. je nezbytné řadit též otázku formy zakladatelského právního jednání. Nestanoví-li občanský zákoník výslovně, v jaké formě má být zakládací listina pořízena, je na místě vyjít z právní úpravy nadací, z níž vyplývá, že nadační listina vyžaduje formu notářského zápisu. K námitce navrhovatelky, podle níž byly do rejstříku ústavů (v minulosti) zapsány i ústavy, jejichž zakládací listiny nebyly pořízeny ve formě notářského zápisu, odvolací soud uvedl, že v řízení o návrhu na (prvo)zápis právnické osoby není oprávněn přezkoumávat správnost zápisu jiných (již zapsaných) právnických osob.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

5. Proti usnesení odvolacího soudu podala navrhovatelka dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), majíc za to, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena, a sice zda zakládací listina ústavu vyžaduje formu notářského zápisu.

6. Dovolatelka namítá, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (uplatňuje dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o. s. ř.) a navrhuje, aby Nejvyšší soud napadené usnesení odvolacího soudu, jakož i usnesení soudu prvního stupně, zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

7. Podle jejího názoru se subsidiární odkaz plynoucí z § 418 o. z. vztahuje pouze na již existující ústavy, nikoli na podmínky jejich založení. Je tomu tak proto, že § 418 o. z. hovoří o „právních poměrech ústavu“, a aby bylo možné hovořit o právních poměrech právnických osob, musí právnická osoba nejprve existovat.

8. Dovolatelka dále uvádí, že právní úprava obsažená v § 405 o. z. je komplexní. To, že nezahrnuje požadavek na formu veřejné listiny, je podle jejího mínění „normativním vyjádřením“ skutečnosti, že zákon formu veřejné listiny nevyžaduje, a podpůrné užití ustanovení upravujících založení nadace je tedy vyloučeno.

9. Bezvýjimečné subsidiární užití nadační úpravy ve vztahu k ústavům – jak se podává z napadeného usnesení odvolacího soudu – by podle názoru dovolatelky vedlo k absurdním závěrům. Jako příklad uvádí, že za použití totožné argumentace by bylo nezbytné dovozovat, že v názvu ústavu musí být (stejně jako u nadace) označení poukazující na jeho účel, což je dle jejího názoru výklad „zřejmě nesprávný“.

10. Dovolatelka zpochybňuje aplikaci nadační úpravy také proto, že požadavek veřejné listiny má u nadací „vytvářet garanci ve vztahu k veřejnosti“ (neboť nadace spravují velký majetek); v poměrech ústavů však tyto předpoklady podle dovolatelky neplatí. Kromě toho je podle ní třeba hledět na právní jednání spíše jako na platné, než jako na neplatné (§ 574 o. z.), a to též s odkazem na usnesení ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. [29 Cdo 3919/2014](#), uveřejněné pod č. 43/2015 Sb. rozh. obč., v němž se

Nejvyšší soud řídil „takovým výkladem práva, který šetří podstatu a smysl práva a současně respektuje obecný princip ochrany svobody těch, jejichž jednání právo reguluje.“

11. A konečně dovolatelka namítá, že napadené usnesení odvolacího soudu vybočuje z dosavadní praxe rejstříkových soudů.

III.

Přípustnost dovolání

12. Dovolání je přípustné podle § 237 o. s. ř. pro posouzení otázky dovoláním otevřené, v rozhodování odvolacího soudu dosud neřešené, a sice zda zakládací listina ústavu vyžaduje formu veřejné listiny.

IV.

Důvodnost dovolání

13. Podle § 122 o. z. právnickou osobu lze ustavit zakladatelským právní jednáním, zákonem, rozhodnutím orgánu veřejné moci, popřípadě jiným způsobem, který stanoví jiný právní předpis.

Podle § 123 odst. 2 o. z. pro zakladatelské právní jednání se vyžaduje písemná forma.

Podle § 309 odst. 4 o. z. vyžaduje nadační listina formu veřejné listiny.

Podle § 402 o. z. je ústav právnická osoba ustavená za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky. Ústav provozuje činnost, jejíž výsledky jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených.

Z § 405 odst. 1 o. z. vyplývá, že se ústav zakládá zakládací listinou nebo pořízením pro případ smrti, přičemž musí zakladatelské právní jednání obsahovat alespoň název ústavu a jeho sídlo, účel ústavu vymezením předmětu jeho činnosti, popřípadě i předmět jeho podnikání, údaj o výši vkladu, popřípadě o jeho nepeněžitém předmětu, počet členů správní rady i jména a bydliště jejich prvních členů a podrobnosti o vnitřní organizaci ústavu, nevyhradí-li se její úprava statutu ústavu.

Z § 418 o. z. vyplývá, že v ostatním se na právní poměry ústavu použijí obdobně ustanovení o nadaci, s výjimkou ustanovení o nadační jistině a nadačním kapitálu.

Podle § 3026 odst. 2 o. z. vyžaduje-li právní jednání formu veřejné listiny, rozumí se jí notářský zápis; nahrazen může být rozhodnutím, kterým orgán veřejné moci v mezích své pravomoci schvaluje smír nebo jiný projev vůle, jehož povaha to nevyklučuje.

14. Občanský zákoník v obecné rovině vyžaduje pro zakladatelské právní jednání právnické osoby písemnou formu. Úprava ústavu (§ 402 až § 418 o. z.) neobsahuje zvláštní pravidlo, které by stanovilo formu, v níž má být zakladatelské právní jednání ústavu (zakládací listina, popř. pořízení pro případ smrti) pořízeno; obsahuje však odkaz, podle něhož se „v ostatním“ na právní poměry ústavu použijí obdobně ustanovení o nadaci. Zakladatelské právní jednání nadace (nadační listina) přitom vyžaduje formu veřejné listiny.

15. Vedle korporací a fundací jsou ústavy samostatným typem právnických osob, který (na rozdíl od korporací) nemá členskou základnu a jehož věcný substrát (na rozdíl od fundací) není nezczitelný – srov. důvodovou zprávu k návrhu občanského zákoníku, s. 654 (sněmovní tisk číslo 362, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 6. volební období 2010 – 2013). Jako právnické osoby ustavené za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky (§ 402 o. z.) nelze ústavy s korporacemi či fundacemi zaměňovat, ani je pod některou z těchto skupin podřazovat. Z toho vyplývá, že mají-li být na právní poměry ústavu „v ostatním“ použity obdobně ustanovení o nadacích, je možné připustit použití nadační úpravy jen tehdy a pouze v takovém rozsahu, aby bylo právní postavení ústavu jako svébytného „typu“

právnícké osoby zachováno [srov. například HURDÍK, J. in LAVIVKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1594].

16. Ústav se zakládá zakládací listinou nebo pořízením pro případ smrti; ačkoli občanský zákoník vypočítává minimální obsahové náležitosti právního jednání směřujícího k založení ústavu (§ 405 odst. 1 o. z.), nestanoví výslovně, v jaké formě má být zakladatelské právní jednání ústavu pořízeno.

17. Jelikož forma zakladatelského právního jednání není sama o sobě atributem, který by od sebe navzájem odlišoval jednotlivé druhy právníckých osob (skutečnost, v jaké formě má být podle zákona zakladatelské právní jednání pořízeno, nemá z pohledu kategorizace právníckých osob výraznou vypovídací hodnotu), bylo by při použití jazykového výkladu možné dovodit, že zakládací listina ústavu vyžaduje formu notářského zápisu (§ 418 o. z. ve spojení s § 309 odst. 1 a 4 a § 3026 odst. 2 o. z.).

18. Jazykový výklad však představuje pouze prvotní přiblížení k aplikované právní normě, a je tedy pouhým východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu, k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e racione legis atd. (srov. například nálezy Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. [Pl. ÚS 33/97](#), uveřejněný pod č. 30/1998 Sb., nálezy Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. [Pl. ÚS 42/03](#), uveřejněný pod č. 280/2006 Sb., či nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2007, sp. zn. [Pl. ÚS 87/06](#)).

19. V otázce formy zakladatelského právního jednání ústavu nepanuje názorová jednota ani v literatuře. I z toho je patrné, že otázka formy zakladatelského právního jednání ústavů patří mezi nejednoznačné a výkladově obtížné, tedy že s prostým jazykovým (gramatickým) výkladem vskutku nelze vystačit [srov. DEVEROVÁ, L. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník: komentář. Svazek I (§ 1 až 654). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 921; DUBA, J., ŠVEŘEPOVÁ, K. Ústav – nedostatky právní úpravy v praxi. Bulletin advokacie, 2015, č. 10, s. 53; FOREJTOVÁ, M., ŠLEJHAROVÁ, M. Právní úprava ústavu v občanském zákoníku a její nedostatky. Soukromé právo, 2016, č. 9, s. 17-19; RONOVSÁ, K. Pět důvodů, proč nepožadovat pro zakladatelská právní jednání u nadačních fondů a ústavů povinnou formu notářského zápisu. Bulletin advokacie, 2014, č. 11, s. 48-49; či SVEJKOVSKÝ, J., KABELKOVÁ, E., VYCHOPŇ, M. a kol. Vzory smluv, petitů a zakládacích listin dle nového občanského zákoníku. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 95].

20. U nadací – jakožto osob, které zpravidla disponují majetkem vyšší hodnoty (§ 330 odst. 1 o. z.) – je smyslem požadavku zakladatelského právního jednání ve formě veřejné listiny zvýšená garance právní jistoty. Ve vztahu k ústavům však tato potřeba dána není, neboť zákon nestanoví minimální výši vkladu zakladatele, a tedy ani minimální (počáteční) výši majetku ústavu (§ 405 odst. 1 písm. c) o. z.). Ačkoli přitom nelze popřít, že také majetek ústavu může dosahovat vyšších hodnot, není k tomu tento „typ“ právnícké osoby předurčen zákonem, a požadavek pořízení zakladatelského právního jednání ve formě veřejné listiny by proto (na rozdíl od nadací) neplnil svoji funkci.

21. Totožný závěr lze dovodit také za pomoci systematického výkladu, neboť ani pro zakladatelské právní jednání nadačního fondu – který je co do zákonem stanovené minimální výše vkladů v obdobném postavení jako ústav (§ 396 odst. 1 písm. d) o. z.) – není veřejné listiny zapotřebí [k formě zakladatelského právního jednání nadačního fondu srov. RONOVSÁ, K. § 395 in LAVIVKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1532]. Také proto je tedy možné konstatovat, že zakladatelské právní jednání ve formě veřejné listiny by u ústavů neodpovídalo účelu, který tato formální náležitost plní v rámci nadační úpravy.

22. Ve prospěch závěru, podle něhož se v poměrech ústavů neprosadí § 309 odst. 4 o. z., hovoří také aplikace právního principu in dubio pro mitius, který je jedním z explicitních odrazů priority jednotlivce a jeho svobod před státem (čl. 1 odst. 1, resp. čl. 2 odst. 4 ústavního zákona č. 1/1993

Sb., Ústavy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, jakož i čl. 2 odst. 3, resp. čl. 4 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů). Zásadně platí, že je-li k dispozici více výkladů právní normy, je třeba volit ten, který vůbec (resp. co nejméně) zasahuje do toho kterého základního práva či svobody; tento přístup přitom není omezen pouze na oblast veřejného práva (srov. nález Ústavního soudu ze dne 10. 1. 2017, sp. zn. [III. ÚS 3701/15](#)).

23. Jestliže se tedy při řešení otázky zákonem vyžadované formy zakladatelského právního jednání ústavu nabízí dvě možná výkladová řešení, přičemž není zcela jednoznačné, ke kterému z nich se přiklonit, je na místě zvolit to, které bude zakladatele (s respektem k ochraně práv třetích osob) zatěžovat co nejméně. Také z tohoto důvodu je tedy na místě přijmout výklad, podle kterého se pro zakladatelské právní jednání ústavu nevyžaduje forma veřejné listiny.

24. Na základě výše vyložených argumentů je Nejvyšší soud přesvědčen, že pravidlo obsažené v § 418 o. z. na řešení otázky formy zakladatelského právního jednání ústavu nedopadá. Proto je ve vztahu k ústavu nezbytné vyjít z obecných ustanovení občanského zákoníku o ustavení a vzniku právnických osob, konkrétně z § 123 odst. 2 o. z., který stanoví, že pro zakladatelské právní jednání se vyžaduje (prostá) písemná forma.

25. Pro zakladatelské právní jednání ústavu tedy postačuje písemná forma.

26. Promítnuto do poměrů projednávané věci to znamená, že potvrdil-li odvolací soud rozhodnutí rejstříkového soudu, jímž byl zamítnut návrh dovolatelky na (prvo)zápis ústavu, s tím, že zakládací listina ústavu musí být pořizena ve formě veřejné listiny, bylo jeho právní posouzení věci nesprávné.

27. Nejvyšší soud proto napadené usnesení odvolacího soudu a spolu s ním ze stejných důvodů i usnesení soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 věta první a druhá o. s. ř.).